

Židovské hřbitovy ve Slavkovském lese – Kynžvart

Václav Fred Chvátal – Tachovský archivnický a muzejnický spolek

Na podzim letošního roku si připomeneme 400. výročí bitvy na Bílé Hoře, která byla jednou z rozhodujících událostí začátku velké války, která postihla téměř celou Evropu na dobu tak dlouhou, že se jí později začalo říkat “Třicetiletá”. Každý válečný konflikt je situací tragicky absurdní a Třicetiletá válka byla absurdní dvojnásob – střetly se v ní dva směry téže víry, byla sporem o moc katolických a protestantských mocností. Jakou roli sehrál tento vnitrokřesťanský konflikt v historii těch, kdo nepatřili ani k jedné z bojujících stran? Máme na mysli židovské obce, o nichž se v souvislosti s Třicetiletou válkou mnoho nemluví. Ve Slavkovském lese leží významná, a přesto zapomenutá

stopa jedné velmi kuriózní události. Nedošlo by k ní, kdyby se zde nepropletly židovské dějiny s událostmi Třicetileté války.

V městě Kynžvartu (tenkrát ještě nebyl lázněmi) existovala židovská obec pravděpodobně už od středověku. Jednalo se o jednu z nejstarších venkovských židovských komunit v českém království. Dochovalo se vyprávění o tom, jak za husitských válek zdejší židé zachránili a ukryli skupinu jezuitských mnichů, pronásledovaných husity. Kolem roku 1430, tedy také ještě v době, kdy celá země byla sužována husitským terorismem, našlo v kynžvartské židovské obci útočiště i několik židů vyhnaných z Chebu.

Severně od města byl údajně už na počátku 15. století založen židovský hřbitov. Pohřbívalo se na něm až do 30. let 20. století, kdy byl zdevastován nacisty. Dnes z něj zbylo jen několik poškozených náhrobků z 19. a 20. století, rozházených a ukrytých v lesním porostu. Jen dva honosné barokní vápencové náhrobky byly odtud později přeneseny do Mariánských Lázní, kde stojí dodnes ve střední části židovského hřbitova.

Kynžvartská židovská obec měla svou vlastní městskou čtvrť s malým náměstím a třemi uličkami. Její půdorys je z velké části dochován dodnes, i když domy jsou už přestavěny. Na bývalém židovském náměstí je dnes zřízen park. Stála zde stará synagoga, jejíž nejstarší přestavba je doložena k roku 1608. Později byla ještě několikrát stavebně upravena. Ani ona však, žel, nepřežila barbarské řádění nacistů, byla vypálena o tzv. Křišťálové noci v roce 1938. Zbytky synagogy byly později zbořeny. Přibližně na stejném místě byl později postaven nevzhledný obchodní dům.

Vraťme se však do 17. století, k událostem Třicetileté války. V souvislosti s ní došlo

Synagoga na židovském náměstí v Kynžvartu.

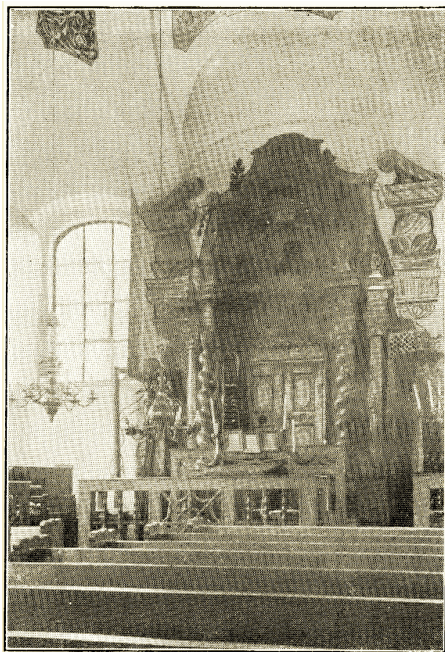

ke změnám struktury osídlení, z nichž jednou byla poslední fáze zakládání venkovských židovských komunit. Židé prchající před válečnými událostmi, před násilím a loupežemi protestantských i katolických vojáků, hledali útočiště v klidnějších místech. S vrchnostenským souhlasem tak zakládali nové židovské obce, někdy i ve velmi malých vsích, nebo se usazovali v místech, kde již nějaká židovská obec byla, a posílili tak její členskou základnu.

Tak přišla skupina uprchlíků i do města Kynžvartu. Jednalo se o několik židovských rodin pravděpodobně z Německa, které zde hledaly azyl. Zřejmě zde však neměly příbuzné ani přátele (jak tomu nespíše bylo v případě výše zmíněných uprchlíků z Chebu v roce 1430). Vrchnost souhlasila s jejich usazením, stará kynžvartská židovská obec je však nepřijala. Noví příchozí si tedy založili vlastní, novou židovskou obec.

Tím dochází v Kynžvartu ke zcela kuriózní situaci, kdy v jednom malém městě existují dvě nezávislé židovské obce, navíc s problematickými vzájemnými vztahy. Tak například stará židovská obec vymohla u vrchnosti zákaz stavby druhé synagogy pro novou židovskou obec. Ta si však později překvapivě postavila jeden z nejhonosnějších domů ve městě, podobný městským barokním palácům, s branou, nádvořím a pavlačí. V něm byla umístěna i rituální lázeň mikve (dodnes dochovaná a zrestaurovaná ve sklepě domu, dodnes napájená silným pramenem čisté vody) a v jedné z jeho místností pravděpodobně i modlitebna, nahrazující zakázanou synagogu. Dům později mnohokrát změnil majitele a ve 20. století se mu začalo říkat "New York".

Dochoval se zajímavý archivní dokument, publikovaný později i v tištěné edici, který do kynžvartských událostí vnesl alespoň trochu světla. Jedná se o soupis židovských obchodníků, oprávněných obchodovat na slavném a prestižním veletrhu v Lipsku (veletrhy zde měly dlouhou tradici, která je dosud živá – moderní veletržní areál dnes připomíná spíše samostatné město). Soupis uvádí povolení z let 1650–1800 a každý, kdo si přístup na veletrh zaplatil a povolení dostal, je zde

▲ Interiér kynžvartské synagogy – aron ha-kodeš.

▼ Dochovaný otvor pro mezuzu v kamenném ostění dveří domu New York.

Umístění dvou židovských čtvrtí na současném půdorysu Lázní Kynžvartu (1 – stará, 2 – nová).

registrován jménem a místem bydliště. Máme tak přehled o významných židovských obchodnících Střední Evropy v období baroka.

Najdeme zde obchodníky i z mnoha českých měst, kde byly významné židovské

komunity – Kolína, Kasejovic, Strakonice, Horažďovic – a také z Kynžvartu (Königswart) a Hroznětína (Lichtenstadt). Srovnáme-li jejich počty s tehdejší celkovou populací těchto měst, docházíme k překvapujícím výsledkům. Ze starých a významných židovských komunit ve městech srovnatelné velikosti s Kynžvartem bylo na veletrh zapsáno jen několik málo

- ▼ Rabín David Löwy.
- Náhrobek paní Luise Löwy.

Zbytky židovského hřbitova Kynžvart jsou ukryty v lesním porostu.

obchodníků (ze Strakonice jen jeden, z Kasejovic tři). Město Kolín mělo starobylou, tradiční a velkou židovskou obec, navíc šlo o relativně velké město s dvanácti stovkami obyvatel, nepřekvapí, že odtud jezdilo do Lipska 19 obchodníků. Avšak z Kynžvartu dostalo povolení ještě více – celých 20 obchodníků, z Hroznětína dokonce 50 osob! Připomeňme, že obě města leží v blízkosti německého území, odkud přišlo během Třicetileté války do českých horských oblastí mnoho židovských uprchlíků.

Byli mezi nimi i úspěšní obchodníci s povolením veletřžního obchodu, kteří v Kynžvartu založili onu druhou, nenáviděnou židovskou obec. Úspěch se v českých zemích totiž neodpouští a uprchlíci jsou zde vždycky podezřelí – jen je tiše přijímán jejich ekonomický přínos.

Půdorysy zbytků obou židovských čtvrtí jsou v urbanistické struktuře Lázní Kynžvartu dodnes patrné, a přestože jejich původní rysy byly setřeny pozdějšími stavebními úpravami, i přestože jejich nejvýznamnější památka, dům New York, stále čeká na svou opravu, rozhodně stojí za návštěvu. Hledání smutných zbytků židovského hřbitova v zalesněném strmém svahu za městem je sportovní i hledačskou

výzvou, pro jeho fyzickou náročnost a obtížnost terénu je však nelze doporučit každému zájemci o historii. Závěrem tedy přinášíme ze hřbitova jako ukázkou alespoň překlad jednoho z dochovaných epitafů:

*Zde se ukrývá
paní Rachel, žena pana Davida,
jež byla matkou všem chudým a hladovým,
cesty spravedlnosti byly jejími cestami,
nesla na svých bedrech vůli B-ží,
jež plnila po všechny dny svého života,
[zesnula] v den svatého šabatu, 11. adaru
druhého 668
podle malého počtu, ať odpočívá ve svém
světě
a její duše ať je přijata do svazku živých.
Zde odpočívá paní
Luise Löwy,
manželka rabína Davida Löwyho,
narozena 6. prosince 1850,
zemřela 14. března 1908.*

Barevné fotografie poskytl autor článku, černobílé fotografie jsou reprodukovány z Goldova sborníku 1934, podkladový letecký snímek © Seznam.cz